

Die Grensoorlog

G. Baines and P. Vale (eds), *Beyond the Border War: New Perspectives on Southern Africa's Late Cold War Conflicts*

Unisa Press, Pretoria, 2008

321 pp

ISBN 978-1-86888-456-8

R265.00 (Unisa) / R578.00 (www.kalahari.net)

Die Grensoorlog het diep spore in Suid-Afrika en suider Afrika se geskiedenis gelaat. Die konflik was een wat vandag soms beskryf word as “*a small war*”. Dog so klein was dit nie heeltemal nie; miskien het dit net minder aandag in die Westerse media geniet. Die begin, duur en afloop daarvan is van historiese en politieke belang.

Hierdie werk, geredigeer deur Baines en Vale, is in ’n ander genre as huidige publikasies oor die “Grensoorlog” of “Bosoorlog”. Grense, afgedwonge of verbeel, het diep spore in die psige van Suid- en suider Afrika gelaat. Ingedrilde tronke van kollektiewe bewussyn vanaf 1960 tot 1990s het knoop geloop en tot uitbarsting gekom in fisiese loopgrawe en bloedbemorste grond van Pretoria tot Cabinda.

Sewentien bydraers maak ’n buiging in die werk. Daar word na (deur)breking van fisiese en metafisiese grense, die ontleding van die destydse heersende taalspel (diskoers analise), historiese (on-)bewussyn (selfs sosiale onderbewussyn) en uitkomst van dié oorlog gekyk. Die afsonderlike bydraes is sonder uitsondering relevant, dog weerspieël hulle verskille wat kwaliteit en diepte betref.

Diegene wat soek na ’n gewigtige werk oor bevryding, die verglydende definisie van “terroris”, insurgensie en teen-insurgensie (deesdae volgens die Amerikaners, “asimetrisie oorlogvoering”), militêre strategie en kleingroep taktiek of generaals as draers van die waarheid, sal elders moet gaan lees. Nuwe perspektiewe op kultuur en ideologie, sowel as teks en intertekstualiteit en die komiese, soms waansinnige en tragiese uitvloeisels van oorlog is hier onder die loep. Musiek en kuns vir en teen ’n bepaalde *Weltanschauung* word aangespreek. Hoe het mense hulle teen apartheid verset op ’n verskeidenheid subtiel en openlike wyses – ook uit die wit Afrikaanstalige gemeenskap? Skryfwerk raak aan kritiese letterkunde soos die baanbrekende “grensliteratuur” van die 1980’s – twintig jaar voor die skryfery van nou. Botsende ideologiese benaderings word bespreek – lesers word as’t ware tot ’n tweede refleksie en introspeksie gedaag.

Die werk skep ’n balans teenoor die verhale van die generaals en hulle luitenant wat die mense met morele vesel wat in opstand teen apartheid en sy uitvloeisels gekom het, so verguis. Dit is ook leesstof vir die wat nie vroeër in aktiewe versetpolitiek kon meedoen nie.

Baines skryf oor grense. Oor swye en die deurbreek van opgelegde swye. Vale skryf oor die Koue Oorlog se invloed hier; Popesque oor die anti-kommunistiese fanatiek te lande en taalspel daaromheen; kapitalisme, rasbeheptheid en Protestantse werksietiek wat uitgemond het in geweld teenoor “die ander”. Graig skryf oor die totale regverdiging van die apartheidslui vir hulle stryd en die ideologiese manipulasie wat daarmee saamgehang het. Die “Totale Aanslag” is bestry deur ’n “Totale Teenstrategie”, binne- en buitelandse. Buite Suid-Afrika het dit tot militêre magsprojeksie en die destabilisasie van buurstate (en selfs verder) gelei.

Bydraers spreek die grens in die meer-as-fisiese sin van die woord aan: grens as subteks, metafoer en transendente verskynsel of ervaring (Conway, Drewett, Roger en Henriette Roos). Roos en Morris raak verteenwoordiging (*representivity*) aan en bied stof tot nadenke.

Karen Batley se bydrae, gebaseer op navorsing uit die 1990s, hanteer rou, anti-heroïese poësie (*anti-heroic poetry*) deur dienspligveterane – in skrilke kontras met die outoritêre stemme van die apartheidsleiers en hulle akademiese sikofante (waarvan heelwat later blitsig politieke gat omgeswaai het). Batley se navorsing het eers in 2007 verskyn. In die 1990's was sulke werke nie die “geur van die maand” nie. Tog het om en by 500 000 jong, wit mans deur die militêre meule gegaan tussen die 1960's en 1990. Naastenby nie almal nie, maar 'n beduidende persentasie het “die grens” en selfs transgrensoperasies tussen 1975 en 1988 beleef. Toenemend verskyn daar publikasies oor dié tydperk. Tewens, dit lyk of daar oor die onderwerp lank nog nie klaar gepraat is nie ...

Windrich maak 'n analise van Suid-Afrika en die VSA se gunsteling *proxy*, Jonas Savimbi en Unita. Laasgenoemde is van 'n oneffektiewe guerrillamag deur die twee knoeiende state opgebou tot een van die vernaamste destabiliseerders van Angola met voortslepende gevolge. Dit is nie nuus dat Suid-Afrika sy oorlog aan die gang kon hou as gevolg van die VSA en *constructive engagement* nie. Die VSA, Suid-Afrika en Savimbi het die Koue Oorlog-retoriek as manna uit die hemel vir eie magsillusies gemanipuleer. Die rol van Unita is in die 1970's en 1980's deur Westerse joernaliste opgehemel. Min het krities oor hierdie “beweging” geskryf. Dié bydrae is welkom (daar is wel vroeër oor die FNLA van Holden Roberto en die bedenklike rol daarvan deur Andrei Tokarev geskryf – ongelukkig is die teks in Russies en daarom is dit nie maklik toeganklik vir Suid-Afrikaanse lesers nie).

Die Bosoorlog en sy uitvloeiels in Angola ontlok hewige debat. Dosman gesels oor Cuito Cuanavale. In die bundel is dit die naaste wat militêre historici en waarnemers van strategie en taktiek sal kom aan wat hulle as ernstige leesstof beskou. Dosman kom met perspektiewe wat ou apartheidstryders rooi onder die kraag het. Sy inligting is nie noodwendig nuut nie, maar dit verskaf goeie leeswerk vir die wat meen die Kubane was willose poppe van die Sowjet-Unie of het gevegte net per toeval gewen. “Strategiese oogmerke” word nie noodwendig bereik of grond behou met min verliese nie. En dié wat minder verliese ly, “wen” of behou nie altyd grond nie ...

Films, humor, menswees en sosiale patologieë kom onder Robert Gordon se vergrootglas. Gear skryf oor veterane en die effek van die oorlog op hulle en dié na aan hulle – of liewer die wat na aan hulle wás – gehad het. Dit is 'n hoofstuk wat sterker kon wees. Heelwat navorsing (dog nie genoeg nie) is sedert 1999 hieroor gedoen; onder meer 'n bruikbare studie deur die Instituut vir Sekerheidstudies (ISS) wat deur die Europese Unie befonds is (1999/2000).

Historikus Christopher Saunders raak die kwessie van die Waarheid- en Versoeningskommissie (WVK) aan; veral hoe die WVK ligkens die apartheidsvergrype deur die SAW en apartheidsleiers hanteer het. Hy verwys skerp na SWAPO se vergrype in die kampe wat gesystap is. 'n Bruikbare hoofstuk, maar 'n mens het meer van Saunders verwag. In die werk kry jy die indruk dat van die bydraes in haas of met minder fokus geskryf is. Dit is jammer! Peter Vale, bekende politieke wetenskaplike wat al deeglike werk gedoen het, se bydrae kon ook sterker wees.

Post-koloniale literatuur, die vergewe-en-vergeet, hang-hulle-op-en-bou-’n-nuwe plek, of betaal-en-pyn benadering kom onder bespreking by Becker en Hunter.

Book Reviews

Namibië en Suid-Afrika, net soos Nazi-Duitsland jare na die Tweede Wêreldoorlog, het die diskussie pynlik betree. Die VSA is ver agter in hierdie opsig. Laasgenoemde se optrede as “globale polisieman” oor jare, bring wydlopende vergrype mee wat in die toekoms internasionale regsdebatte gaan ontketen.

’n Geselekteerde bibliografie sluit die werk af. Of die titel van die werk heeltemal gepas is, pla my nog ...

Die Grensoorlog is nie uitgeskryf nie. Lesers is klaarblyklik ook nog nie uitgelees aan die onderwerp nie. Een publikasie na die ander sien in Suid-Afrika, Kuba, Rusland, Namibië en Angola die lig. Tog jammer dat vanweë taal en historiese tronke, dié publikasies uit verskillende ervaringswêrelde nog nie met mekaar praat nie.

Ian Liebenberg
Saldanha